

Szendrei Eszter

Túrkeve demográfiai helyzetének alakulása a rendszerváltás után

Magyarország demográfiai mutatói az 1980-as évektől összességében romló képet mutatnak. Különösen kedvezőtlenek a természetes szaporodási és a gyógyíthatatlan betegségekre (daganatos- és keringési rendszeri betegségek) visszavezethető halálozási mutatók. A magyar népesség fogyása az 1980-as évek óta kiemelten foglalkoztatja a társadalomkutatókat.¹ A rendszerváltást követő romló gazdasági helyzet, a munkanélküliség tömegessé válása, az elszegényedés egyre nagyobb mértéke, a „struggle for life” állapotnak a társadalom szinte valamennyi szegmensében való megjelenése és tartóssá válása a demográfiai kérdéseket a korábbi évtizedeknél is élesebben vetette fel. A rendszerváltást követően a szociológusok a társadalom struktúrájának alakulása, a néprajzkutatók a mikroközösségek sorsának feltárása kapcsán vizsgálták elsősorban az átalakuló gazdaság és társadalom demográfiai következményeit. Csak néhányat emelek ki e munkák sorából.² Jelen dolgozatomban a 20. század végi rendszerváltást követő két évtized demográfiai változásait követem nyomon egy kisváros példáján. Amint a bemutatásra kerülő adatokból és összehasonlító elemzésekből kitűnik, az általam vizsgált mezőváros demográfiai szempontból összességében az átlagos jelzővel illelhető. A rendelkezésre álló statisztikák, és a településen végzett terepmunkám tapasztalataim keresztül kísérlem meg felvázolni azt a demográfiai keretet, amelybe egy ilyen, a statisztikák alapján átlagosnak minősülő településen élő egyének és családok jelenlegi sorsa illeszkedik.

- 1 Andorka Rudolf. et al: A társadalmi környezet, életmód, interperszonális kapcsolatok hatása a lakosság egészségi állapotára. Műhelytanulmányok 11. Magyar Közvéleménykutató Intézet, Budapest, 1988.; Csatári Bálint: A községek népességmegtartó képességének fő tényezői az Alföldön. In: Novák László – Selmeczi László (szerk.): Falvak és mezővárosok az Alföldön. Nagykőrös, Arany János Múzeum Közleményei IV. Nagykőrös, 1986. 779–785. p; Domokos János: Szerepek és kapcsolatok alakulása egy észak-magyarországi falusi családban. In: Léderer Pál (szerk.): Családmonográfiák. Szociológiai füzetek 18. Oktatási Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya, Budapest, é. n. (1979) 30–91. p.; Faragó Tamás: Háztartás, család, rokonság. In: Ethnographia XCIV. (1983) 2. sz. 216–254. p.; Gombár Csaba: Társadalmi átrétegződés és demográfiai hatásai Magyarországon. In: Társadalmi Szemle, 1971. 7. sz. 96–99. p; Kopp Mária – Skrabski Árpád: Magyar lelkiállapot. Végeken Alapítvány; Budapest, 1992. Losonci Ágnes: Ártó-védő társadalom. Budapest, 1989. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó; Ugyanó: Magyarország lakosságának egészségügyi állapota. Népjóléti Közöny, 1995. Különszám; Löcsei Pál: A tradicionális magyar család sorsa századunk második felében. In: Mozgó Világ 1983. 3. sz. 105–113. p.
- 2 Belinszki Eszter: A munka nemest? Elméleti magyarázatok a nők munkaerő-piaci helyzetéről. In: Szociológiai Szemle 1997. 1. sz. 133–153. p.; Beluszky Pál: Az „Alföld szindróma” eredete. In: Beluszky Pál: Végkiárusítás. Társadalomföldrajzi tanulmányok 1959–1992. MTA Regionális Kutatások Központja. Budapest, 1992. 39–59 p.; Bukodi Erzsébet: Ki, mikor és kivel házasodik? A házasság helye az egyéni életútban és történeti időben. In: Szociológiai Szemle 2000. 2. sz. 105–127. p.; Bukodi Erzsébet: Házasság vagy élettársi kapcsolat: ki, mikor kit (nem) választ. In: Bukodi Erzsébet Statisztikai Szemle, 2002. 3. sz. 227–251. p.; Cseh-Szombathy László: Stabilitás és instabilitás a családban. In: Hamp Gábor – Kelemen Gábor (szerk.): A család. Balassi – Magyar Pax Romana Kiadó. Budapest, 2000. 100–105. p.; Enyedi György: Magyarország az ezredfordulón. Ország tanulmány. CEBA Kiadó, Budapest, 2000. Jávor Kata: A nemi sztereotípiák továbbélése és a szocializációs modell alakulása a nemi szerepre nevelésben. (A varsányi példa). In: Népi Kultúra – Népi Társadalom XIX. Budapest, 1998. 155–172. p.; Jávor Kata: A nemzedékek és nemek viszonyának alakulása Zsombón két esettanulmány tükrében. In: Szilágyi Miklós (szerk.): Utak és útvesztők a kistezemi agrárgazdaságban 1990–1999. Műhelytanulmányok. MTA Néprajzi Kutató Intézet – MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 2002. 161–167. p.

1.) Történeti előzmények. A város főbb demográfiai jellemzői 1989-ig

A törökkor utáni újratelepedés kérdését, a demográfiai és családtörténeti jellemzők bemutatását a Nagykunság kutatói alaposan feltárták és bemutatták³. A középkor végi, illetve a redempciót követő demográfiai viszonyokat Őrsi Julianna vizsgálta több tanulmányában⁴. A 19. és 20. századi Nagykunság gazdasági és társadalmi életét feltáró tanulmányok a demográfiai állapotokat is érintették. A gazdag irodalomból e helyen csupán a három kötetes, Őrsi Julianna által szerkesztett Túrkeve földje és népe településmonográfiában publikált tanulmányokat emelem ki⁵.

A török pusztítások utáni újranépesedést követően az 1745. évi redempció olyan minőségi változást eredményezett Túrkeve gazdasági és társadalmi életében, amely a demográfiai helyzetet is nagymértékben befolyásolta. A 18. század utolsó negyedétől a város lélekszáma folyamatosan emelkedett. Míg a redempció idején a lakosság száma nem érte el a 4 ezer főt, addig a 19. század elejére megközelítette a haterazet, 1845-ben pedig már 8.294 főt számláltak meg. Azonban a város történetében a legdinamikusabb növekedésre a kiegyezés után került sor. Az 1860-as években a lakosság száma 12.000 fölé emelkedett, az 1890-es évektől pedig – az első világháború befejezését követő 1920. év kivételével – az 1950-es évek elejéig, meghaladta a tizenhárom ezret. A 18. század második felében, valamint a 19. században a születések száma folyamatosan, egyenletes ívben emelkedett. Az 1870-es években évente átlagosan 170 gyermek született, a századfordulóra pedig meghaladta a kétszázat az éves születések száma.⁶

Kopp Mária – Kovács Mónika Erika (szerk.): A magyar népesség életminősége az ezredfordulón. Semmelweis Kiadó; Budapest, 2006. Makara Péter: Egészségmegőrzés magyar módra. In: Társadalmi Szemle, 1990. 2. sz. 58–68. p.; Neményi Mária – Takács Judit: Változó család – változó családpolitikák. In: Szociológiai Szemle 2005. 4. sz. 3–35. p.; Őrsi Julianna 2002 Szerepese – A társadalmi-gazdasági változások a nagykunsgai családok életmódjára. In: Őrsi Julianna: Kulcsberek. Túrkeve, 2007. 207–216. p.; Szretykó György (szerk.): A szegénység, az egészség és a társadalmi kirekesztettség. A roncs-társadalom szociológiája és társadalomgazdaságtani dimenziói. Comenius Kft. Pécs, 2007.; Vukovich György: Egészség, betegség, halandóság. Társadalmi Szemle, 1990. 8–9. sz. 72–79. p.; Zonda Tamás: Magyarország deviancia-térképeinek összehasonlító vizsgálata az öngyilkosságok regionális eltéréseinek szemszögéből. In: Végeken, 1990. 4. sz. 19–27. p.

- 3 Ács Zoltán: Jobbágyzókések Szabolcs megyéből Túrkevére a 18. század első felében. In: Dankó Imre (szerk.): Emlékkönyv a Túrkevei Múzeum fennállásának 30. évfordulójára. Túrkeve 1981. 73–81. p.; Bellon Tibor: Nagykunság. Gondolat Kiadó, Budapest, 1979. Gyárfás István: A Jász-kunok története I–IV. Kecskemét, Szolnok, Budapest 1870–1885; Györfly György: A Nagykunság és Karcag a középkorban. In: Bellon Tibor – Kaposvári Gyula (szerk.): Karcagi város-történeti tanulmányok Karcag 1974. 3–16. p.; Györfly Lajos: Adatok az Alföld törökkori településtörténetéhez. Szolnok, 1956 (Reprint 1972); Őrsi Julianna: A redempció szerepe a Jász-kunsgai fejlődésében Karcag – Túrkeve, 1995.; Scheftsik György (szerk.): Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene. Pécs, 1935.
- 4 Őrsi Julianna: Túrkeve története a XVIII. században. In: Őrsi Julianna (szerk.): Túrkeve földje és népe. II. Túrkeve 1996. 5–63. p.; Őrsi Julianna: Adatok Túrkeve demográfiájához és családtörténetéhez. In: Őrsi Julianna (szerk.): Túrkeve földje és népe. III. Túrkeve, 2000. 5–60. p.
- 5 Bellon Tibor: A mezővárosi szerep gazdasági háttere – Túrkeve gazdálkodásának két évszázada - In: Őrsi Julianna (szerk.): Túrkeve földje és népe. I. Túrkeve, 1992. 271–328. p.; Fazekas Mihály: Túrkeve története a XIX. században. In: Őrsi Julianna (szerk.): Túrkeve földje és népe II. Túrkeve, 1996. 63–145. p.; Pálóczi Horváth András: Túrkeve története a honfoglalástól a török idők végéig. In: Őrsi Julianna (szerk.): Túrkeve földje és népe. I. Túrkeve 1992. 49–112.; Szilágyi Károly: Túrkeve története a XX. század első felében. In: Őrsi Julianna (szerk.) Túrkeve földje és népe. II. Túrkeve, 1996. 147–246. p.
- 6 A születések számának alakulását Őrsi Julianna anyakönyvi kutatásai alapján számította ki. Őrsi Julianna: Adatok Túrkeve demográfiájához és családtörténetéhez. In: Őrsi Julianna (szerk.): Túrkeve földje és népe. III. Túrkeve, 2000. 33–34. p.

A török pusztításokat követő újránépesedés utáni századok demográfiai növekedését a második világháborút követő politikai-társadalmi változások törték meg első ízben. Az 1950-es évek elejétől a téeszekbe való kényszerítés, a kulákdüözés több tucat túrkevei családöt arra készítetett, hogy elhagyják a várost, s az ország más vidékein próbálják újjáépíteni tönkretett életüket. Az 1950-es évek közepétől figyelhető meg a lakosság számának folyamatos csökkenése, s bár az 1970-es évek közepére a szocialista gazdaságpolitika a teljes foglalkoztatottság és a megtúrt – sőt, az 1980-as években támogatót – második gazdaság révén stabilizálta az életkörülményeket; ezek a változások nem eredményeztek lakosság-növekedést. Az 1970-re 12 ezer fő alá csökkenő népességszám egészen a rendszerváltás első évéig jellemző maradt. 1989-ben már nem érte el tizenegy ezer főt a lakosság száma. Ez, az előző évihez képest szokatlanul nagy arányú – 647 főnyi – csökkenés az 1950-es évek már említett éveitől eltekintve, nem fordult elő a település életében. Az élveszületések száma ekkor még meghaladta a halálozásokét, bár alatta maradt az elmúlt évekének.

Az 1960-as évek elejétől 1989-ig (az 1986. év - 4-es mutatójának kivételével) 4-80 fő között a pozitív tartományban mozgott a természetes szaporodás; éves átlagban 36-tal volt magasabb az élveszületések száma a halálozásokénál. Természetes szaporodás tekintetében Túrkeve kedvezőbb képet mutatott az országos és a megyei átlagnál. A megyei átlagot tekintve 1945-1982 között a természetes szaporodás a pozitív tartományban maradt, míg 1982-től folyamatos csökkenés figyelhető meg. Ez a tendencia jellemzi az országos mutatókat is. 1980-ban az országos természetes szaporodás 3.318, míg tíz évvel korábban ez az érték 31.622 volt. Az 1955-1960 közötti éveket követően enyhén csökkent az élveszületések száma, azonban összességében mégis egyenletesnek mondható. A legkevesebb élveszületés 1960-1989 között 1987-ben (133 újszülött), a legnagyobb számú élveszületés 1970-ben (198 újszülött) volt. Ezekben az években átlagosan 188 gyermek született.

A halálozások száma 1955-1989 között valamivel nagyobb ingadozást mutatott, mint az élveszületéseké. A figyelembe vett időszakban legalacsonyabb 1988-ban (122 fő) volt az elhunytak száma, legmagasabb pedig 1960-ban és 1986-ban (mindkét évben 168 fő). Ugyanabban az időszakban a halálozások éves átlaga 146 volt. A halálozások számát tekintve a leg-egyenletesebb periódus az 1976-1985 közötti időszak volt. Ebben a periódusban éves átlagban 149 haláleset történt a városban.

A vizsgált időszakban az élveszületési és halálozási mutatókat összevetve megállapítható, hogy 1955-1980 között az élveszületések száma magasan meghaladta a halálozásokét (1. számú ábra). Ebben a periódusban éves átlagban az élveszületések száma 219 volt, a halálozásoké pedig 151; a természetes szaporodás közel hetven százalékot ért el a pozitív tartományban. Két egymást követő évben, (1986-ban és 1987-ben) azonos – 168 illetve 133 – volt az élveszületések és a halálozások száma. Az 1988-as „elrugaskodás” – 159 élveszületéssel szemben 122 halálozás – a város utolsó olyan éve volt, amely demográfiai szempontból pozitívan értékelhető. 1989-ben 144-re csökkent a születések száma, a halálozásoké viszont 139-re emelkedett.

A suiciditási mutatók 1975-től állnak rendelkezésre.⁷ A legalacsonyabb az öngyilkosságok száma 1975-ben volt (5 fő), a legmagasabb öt évvel később, 1980-ban (14 fő). A többi évben 6-9 fő követett el évente öngyilkosságot. A legtöbb öngyilkosságot a hatvan évesnél

7 A KSH Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Igazgatóság Tájékoztatói Osztályának nyilvántartása alapján

Túrkeve demográfiai helyzetének alakulása a rendszerváltás után

idősebb korosztály tagjai követték el. A harminc évesnél fiatalabb korúak esetében két egymást követő évben – 1986-ban és 1987-ben – mutatnak öngyilkosságot a statisztikák. A középkorosztály körében a 40–49 évesek között volt legmagasabb az öngyilkosságok száma. A számarány az országos és megyei mutatókkal hasonló, kormegoszlás tekintetében pedig egyező volt.

A házasságkötések száma 1970-es években átlagosan meghaladta a százat, az 1980-as években, bár csökkent, sosem mozdult 90 alá. 1970-ben a 11.373 lakosú Túrkevén 110 házasságot kötöttek míg a 10.322 099 fős magyarországi lakosból 96.612 személy kötött házasságot. 1980-ban a 10.709 463 fő magyarországi összlakosságra már csupán 80.331 házasságkötés jutott. A 11.400 főnyi Túrkevén ekkor 102 volt a megkötött házasságok száma. Ebben a két évtizedben tehát Túrkeve jobb arányt mutatott az országos átlagnál.

A gazdasági, politikai konszolidáció az 1960-as évek végére a stabilizálódás felé mozdította a város társadalmát. Az elvándorlás csökkent, ám igen csekély volt a városba telepedők száma is. Az 1970-es évektől ugyanakkor megfigyelhető volt egy kétirányú vándorlás, amely elsősorban a magasabban kvalifikált – főiskolát és egyetemet végzett – réteget érintette. Míg a túrkevei származású felsőfokú végzettségű fiataloknak csak töredéke tért vissza szülővárosába – leginkább a pedagógus végzettségűeket említhetjük e körben – addig az ország különböző településeiről érkeztek agrár- és műszaki végzettségű mérnökök a termelőszövetkezetbe és az autójavító vállalatokhoz.

A természetes szaporodás kedvező iránya, a házasságkötések országos átlagot meghaladó száma, az el- és odavándorlás egyensúlya összességében kedvező demográfiai helyzetet eredményeztek. Túrkevét – az 1980-as években a középkorúból fiatalossá váló hat Szolnok megyei település között tartották számon. „Az 1983 végén fiatalos korszerkezetű települések döntően Szolnok – Túrkeve – Mezőtúr városok által határolt háromszögön belül helyezkednek el.”⁸

2.) A demográfiai helyzetének alakulása a rendszerváltás után

1989 az első olyan év hosszú évtizedek után, amikor úgy a természetes szaporodási, mint a vándorlási különbözetre és házasodásra vonatkozó értékek a legalacsonyabbak voltak. Ennek a ténynek akár szimbolikus jelentőséget is tulajdoníthatnánk, hiszen ettől az évtől kezdve egészen napjainkig a negatív előjelű változások jellemezték a város demográfiai helyzetét. Ugyanakkor meg kell jegyeznünk, hogy, amint majd az összehasonlítás során kitűnik, Túrkeve mutatói összességében nem rosszabbak az országos átlagnál.

1989-től 2002-ig, ha nem is egyenletesen, de folyamatosan csökkent a lakosok száma. 2003-tól viszont a csökkenés töretlen, egyenletes ütemű. A két évtized alatt két egymást követő évben, 1994-ben és 1995-ben mutatnak a statisztikák a korábbi évekéhez képest kedvezőbb számot, azonban 1996-ra már ismét csökkenést figyelhetünk meg. A lefelé ívelő egy évtized után három éven keresztül (2001, 2002 és 2003) ismét tizenegyezer fölötti volt a lélekszám, azonban 2004-re újra csak 10.084 főt regisztráltak. Több mint másfélszáz év

⁸ A megyei terület- és településfejlesztés megvalósításának eszközrendszere. Szolnok Megyei Tanács településfejlesztési koncepciójának tervezete, 1984. Szolnok, Kézirat

után, 2005-re a város lakosság száma 10 ezer fő alá csökkent (9.640 fő), s a következő években ez a tendencia folytatódott. 2010. január 1-jén a város népessége alig haladta meg a 9 ezer főt (9.049 fő).

Túrkeve lakosság száma a rendszerváltást követő két évtizedben a megye összlakosságának 2,1–2,3 százalékát tette ki. A megyei átlaghoz (50 fő) feltűnően alacsony az 1 km² területre jutó népsűrűség: 2009 decemberi adat szerint 38 fő.

Bár a lakosság fogyása önmagában kedvezőtlen jelenség, Túrkeve az ezredfordulót megelőző évtizedben, és azt követő első években az országos átlagnál kedvezőbb képet mutatott. A rendszerváltás első évében, 1990-ben Magyarország 10.374.823 lelket számlált, s ez évben a természetes szaporodás 19.981 volt a negatív tartományban. Ugyanekkor a 10.523 fő Túrkevéen a természetes szaporodás értéke 8 volt a negatív tartományban. Az Európai Unióhoz történő csatlakozás évében, 2004-ben a 10.116.742 magyar lakosra jutóan -37.355 volt a természetes szaporodás értéke. Túrkevéen ekkor 10.084 főnyi összlakosságnál a természetes szaporodás értéke -26 volt. Az évtized második felétől viszont a város mutatói az országos átlaghoz képest egyre kedvezőtlenebbül alakultak. Magyarország népessége 2010. január 1-i állapot szerint 10.030.975 fő volt. A természetes szaporodás értéke ekkor -29 838. Túrkeve lakossága 2010-ben 9.049 fő volt, a természetes szaporodás értéke pedig -49. Tehát az öt évvel korábbi, Túrkevére nézve akkor kedvezőbb érték negatív irányba tolódott, s jóval alatta maradt az országos átlagnak. Megyei összehasonlításban ugyancsak kedvezőtlen Túrkeve természetes szaporodásbeli állapota. 2010-ben a megye lakossága 390.775 fő volt, a természetes szaporodás értéke pedig -1831. Ez tízezer lakosra vetítve -22. Túrkeve tehát természetes szaporodás tekintetében napjainkra több mint kétszeres nagyságrenddel mutat rosszabb képet a megyei átlagnál.

Az *élveszületések száma* a rendszerváltást követő két évtizedben egyre kedvezőtlenebbé vált (2. számú ábra). 1990–2009 között hetvenhárom és száznegyvenöt között ingadozott az érték. A túrkevei születések átlagértéke az ezredfordulóig hasonló az országos mutatóhoz. 2001-től egyenletes a csökkenés, de ekkor még közelít az országos átlaghoz. 2005-től azonban a mutatók egyre alacsonyabbak s távolodnak az országos átlagtól. Míg az országos átlag 2005–2009 között ezer főre jutóan 9,3–9,9 élveszületés között mozgott, ez Túrkevéen 7,3–8,1 volt. A településen 1992-ig – a korábbi évekhez hasonlóan – száz fölötti volt a születések száma, az ezt követő tizenhét év során viszont csupán négy évben emelkedett száz fölé, 2004 után pedig két év – 2006-ban 80, 2009-ben 87 fő – kivételével nyolcvan alatt maradt. Az élveszületések kedvezőtlen értékei a népességfogyáshoz hasonló ívet rajzolnak a város demográfiai térképére.

A rendszerváltást követően növekedett a korábbi évekhez képest a *halálozások száma*, legalábbis a lakosság arányához képest. Míg az előző évtizedekben tizenkétezer meghaladó lélekszám mellett volt megfigyelhető az éves százharminc-száznegyven halálozás, addig a tízezer alig meghaladó lakosság szám esetében ugyanezekkel a számokkal találkozunk. A halálozások gyakoriságának szempontjából a legkedvezőtlenebb év 1992 valamint 1997 volt. 1992-ben a 10.304 főnyi lakosra 152 haláleset jutott. A város közbeszéde a 1992. évet a város fekete esztendejének tartja, hiszen az ipari jellegű munkahelyek ebben az évben szűntek meg, s ekkor már a termelőszövetkezetben is megkezdődtek az átszervezések

járó elbocsátások. Sok túrkevei ezekkel az eseményekkel hozza összefüggésbe családtagja, ismerőse, munkatársa korai halálát, s általában a lakosságot drasztikusan érintő gazdasági-társadalmi változással magyarázzák a halálozások magas számát. Az 1992. évi halálozási számot meghaladta az 1997. évi, amikor 158 haláleset történt a 10.117 fős lakosú városban. A halálozások szempontjából a legkedvezőbb év 2002 volt, amikor 104 haláleset történt (3. számú ábra). Érdekes viszont, hogy ugyanebben az évben 12 öngyilkosságot regisztráltak, amely az 1980. év óta a legmagasabb suiciditási érték. 2005 után megfigyelhető a halálesetek számának csökkenése: 2007-ben és 2008-ban 130 alatt marad a mutató. Azonban figyelembe kell vennünk, hogy 2005-ben már 10.000 fő alatti volt a lakosság, s ez a szám az évtized hátralévő éveiben folyamatosan csökkent. Arányát tekintve tehát azonos a halálozási mutató a korábbi másfél évtizedével. Ugyanakkor a város halandósági adatai az országos átlaggal hasonló arányt mutatnak. Míg 1990-ben a 10.374.823 magyarországi lakosra 145.660 halálozás jutott, addig 2004-ben a 10.116.742 főnyi lakosra jutó halálesetek száma 132.492 volt. Az országos átlagnál az említett két évben: 2007-ben és 2008-ban kedvezőbbek a helyi mutatók (az országos érték ezekben az években is 130 fölött marad tízezer főre jutóan).

Túrkevére vonatkozóan a halandóság emelkedése a születések számával történő egybevetés során különösen szembeötlő. (4. számú ábra) A rendszerváltás első évétől tekintve a vizsgált két évtized valamennyi évében meghaladta a halálozások száma a születéseket. 1990-ben a természetes szaporodás még a pozitív tartományban értékelhető (+8), ezt követően viszont az 1994. év kivételével (+1) negatív előjelűek a kapott értékek. Egy évben – 2002-ben – közelített a születések száma a halálozásokéhoz, amikor mindkét tartományban alacsonyok voltak a mutatók (97 születéssel szemben 104 halálesetet regisztráltak). A legkedvezőtlenebb év a természetes szaporodás értékeit tekintve az 1997. volt, amikor a halálesetek száma hatvannyolccal haladta meg a születések számát (a 158 halálesettel szemben 90 volt az élveszületések száma). A rendszerváltást követő két évtized természetes szaporodási átlagos évi értéke Túrkevéen -29.

A túrkevei természetes szaporodási, illetve *elvándorlási arányok* a megyei átlaghoz hasonlóak. Az amúgy is rossz országos átlaghoz képest Jász-Nagykun-Szolnok megye a harmadik évezred első évtizedében 1,5 százalékos hátrányt mutatott. A természetes szaporodás negatív mutatói mellett a magas elvándorlás hasonló mértékben befolyásolta a lakosságcsökkenést. A természetes fogyás nagy mértéke mellett az aktív korúak jelentős számú elvándorlása kedvezőtlenül befolyásolta az öregedési indexet is. Ez a mutató Jász-Nagykun-Szolnok megyében mindvégig rosszabb az országos és a regionális átlagnál. 2009-ben a megye öregedési indexe 112,3 volt. Ugyanakkor az országos index 109,9, az észak-alföldi régióé pedig 90,2.

A megyei statisztikai évkönyvek adatai szerint Túrkeve vándorlási különbözete a rendszerváltás kezdetétől a negatív tartományban mozgott. Az 1990-es években ebből a szempontból a legkedvezőbb év az 1997. volt, -2 értékkel, a legkedvezőtlenebb pedig az azt megelőző 1996. év, -53 különbözettel. Az ezredfordulót követő évek során egyre többen hagyták el várost. 2000-ben a vándorlási különbözet -58, az azt követő két évben egyaránt -62; 2004-re viszont az előző évekéhez képest több mint kétszeresére emelkedett (-127).

Az évtized további éveiben ingadozás mutatkozik: míg 2005-ben és 2006-ban a vándorlási különbözet a 2004. év előttiéhez hasonló mértékű (2005-ben -69, 2006-ban -53), 2007-től ismét erőteljesebb – negatív irányú – változás figyelhető meg. A 2007. évtől ismét százat meghaladó a negatív értékű vándorlási különbözet. 2009-ben az addig legkedvezőtlenebb 2004. évet is meghaladja az elvándorlók és az odavándorlók különbözeti értéke. Ebben az évben a város vándorlási különbözete -137 volt.

Ez a kedvezőtlen tendencia a megyére is érvényes, sőt, a türkeveinél is rosszabb a megyei átlag. Az 1990-es években a vándorlási különbözet négyszáz alatti maradt a negatív tartományban. Az ezredforduló első éveitől viszont ugrásszerűen megnőtt az elvándorlók száma, s az évtized egészét a nagyszámú, és folyamatosan növekvő elvándorlás jellemezte. A megye vándorlási különbözete a harmadik évezred első évében még az 1990-es évekhez hasonló értéket mutatott (-358). Ez az érték a következő évre megduplázódott (-730), az elkövetkező években pedig tovább növekedett. 2005-ben a megyei vándorlási különbözet -1.399, a következő években pedig már valamennyi évben meghaladja a -2.000-et (ezekben az években -2.402; -2.667 között mozognak az értékek). A harmadik évezred első évtizedében a megye vándorlási különbözeti értéke tízezer lakosra jutóan évente átlagosan -160, míg ez az érték Türkevén -120. Tehát, bár a türkevei elvándorlás önmagában nagymértékű, a megyei átlaghoz képest némileg kedvezőbb képet mutat.

Az elvándorlás nagymértékű növekedésében Türkevén elsősorban a felsőfokú tanulmányokat folytató diákok nagyvárosokban való letelepedése játszik szerepet. Diákéveikben türkevei lakosnak számítanak, tanulmányaik befejeztével viszont kibocsátó iskolájuk közelében próbálnak letelepedni. A továbbtanuló diákok többsége Budapesten és annak vonzáskörzetében próbál önálló életet kezdeni; kevesebben Debrecen, illetve Szeged környékén. Utóbbi két várost megélhetés szempontjából igen kedvezőtlenül ítélik meg – az itt végzetek többsége is Budapesten igyekszik munkát találni. Türkeve vezetése és a lakosság egyaránt elszomorítónak tartja, hogy a végzett fiatalok nem kerülnek vissza szülővárosukba. Az MSZP kezdeményezésére 2001 júliusában *TTTT* egynapos nyári egyetemet szerveztek a felsőfokú tanulmányokat folytató türkevei diákok számára. A *Türkevéről Tovább Tanulók Találkozójának* céljával az ötlet gazdája, a város alpolgármester asszonya azt a szándékot tűzte, hogy „... érezzék, szükségünk van rájuk, tudják itthon is jól érezni magukat”. A fiatalok viszont a rendszerváltás óta eltelt két évtizedben igen ritkán találkozhattak azzal a jóleső érzéssel, hogy szüksége van rájuk a városnak. A fiatal, iskolázott korosztály migrációja jellemzi a rendszerváltást követő éveket. A visszatérő felsőfokú végzettségűek sem azért élnek jelenleg szülővárosukban, hogy kamatoztathassák tudásukat, hanem, mert alma materük közelében sem sikerült munkát találniuk. A visszatérés tehát kényszerpálya, menedék a család védőernyője alatt. A felsőfokú tanulmányokat folytató fiatalok szülei közül kevesen ösztönzik gyermekeiket hazatérésre, s a középiskolákban tanulókat is inkább biztatják a város elhagyására. Ezt – az egyébként kedvezőtlennek ítéltető – attitűdöt azzal magyarázzák, hogy gyermekeik érdeke, hogy elhagyják Türkevét, hisz itt semmiféle perspektíva nem mutatkozik számukra.

Az időszakos munkára Budapestre és a nyugat-dunántúli városokba – Székesfehérvár, Győr, Mosonmagyaróvár – ingázók a biztosabb megélhetés reményében próbálkoztak az áttelepedéssel. E kevés esetből is alig jártak néhányan sikerrel, hisz túrkevei ingatlanukat nem tudták értékesíteni, másrészt, még ha erre lett volna is alkalom, a túrkevei alacsony ingatlanárak nem tették volna lehetővé, hogy nagyvárosban vásároljanak lakást. Így inkább mintegy „kísérletként” bérelt lakásokban próbálkoztak, s mellette megtartották túrkevei ingatlanukat. Az 1990-es évek második felétől csökkentek a nyugat-dunántúli munkalehetőségek, a hosszabb távon ingázók, „szerencsét próbálók” is visszatértek a városba. Míg a pályáján, önálló életútján most induló fiatal korosztálynak nincs veszténivalója, ha nem tér vissza szülővárosába; a középgenerációt érzelmi és anyagi szálak egyaránt fűzik a városhoz.

Az 1990-es években látványosan csökkent a *házasságkötések száma*. Míg a korábbi évtizedekben az éves érték száz fölötti volt, az ezredfordulóra felére, majd az azt követő években negyedére csökkent. 2004-ben már csupán huszonhárom házasságkötés történt a városban. Míg az 1990-es években a túrkevei házasságkötések száma megközelítette az országos átlagot, az ezredfordulótól a város mutatói jóval alatta maradtak az országos átlagnak. 2004-ben, az EU csatlakozás évében a 10.116.742 hazai lakosból 43.791 fő kötött házasságot. Ugyanakkor a 10.084 lelket számláló városban 23 házasságkötés történt. Két évvel később ez a szám több mint kétszeresére ugrott (51 házasság). A következő években viszont ismét erőteljes csökkenés tapasztalható: 2007-ben 29; 2008-ban 27; 2009-ben pedig 28 házasságot kötöttek. Ezekben az években az országos átlag ezer lakosra jutóan 3,7-4,5 volt. Ezt a kedvezőtlen tendenciát a megyei értékek alakulásában is nyomon követhetjük. Míg 2006-ban 10 ezer főre 39 házasságkötés jutott, ez a szám 2009-re 29,8-ra csökkent. Ez a csökkenés ugyanakkor arányban áll a lakosság természetes fogyási mutatójával. A megyei és a túrkevei átlagot összehasonlítva, hasonló arányt állapíthatunk meg. Házasságkötések terén tehát, bármennyire alacsony is a város mutatója, a harmadik évezred első évtizedének átlagában – bár alatta marad az országos értéknek – nem mutat rosszabb eredményt a megyeinél.

Kedvezőbb ívű a *válások* számának alakulása. Az 1990-es évektől – az országos tendenciával egyezően – az ezer főre jutó válások száma 2–2,5 volt. A legkedvezőtlenebb év a 2007. volt, amikor ezer főre 3,1 válás (a házasságkötések száma ebben az évben ezer főre jutóan ugyancsak 3,1) jutott. A megyei érték ekkor ezer főre jutóan 2,5. 2009-re Túrkeve válási mutatója a korábbi évekhez, az országos és a megyei átlaghoz képest is kedvezőbbé vált. Ebben az évben a 28 házasságkötéssel szemben mindössze 11 válást regisztráltak a településen. Ugyanakkor Jász-Nagykun-Szolnok megyében ezer főre 2,6 válás jutott.

A *város korszerkezetét* illetően azt a véleményt, amelyet a város polgárai megfogalmaznak, a statisztikák is alátámasztják: míg Túrkeve a szocializmus éveiben a kedvező korösszetételű települések közé tartozott, 1990 óta az előregedés jegyeit mutatja. A természetes szaporodás kedvezőtlen értéke, a vándorlási különbözet növekedése a negatív tartományban, a házasságkötések számának rohamos csökkenése a lakosság korösszetételét egyre kedvezőtlenebbül befolyásolta. A korösszetételre vonatkozóan csupán 2004-ig állnak rendelkezésre adatok, tanulságos lehet viszont az adathiányos évekre vonatkozóan a nyugdíjas-járadékos lakosság, valamint a gyermekkorú népesség számbavétele.

Az 5. számú ábráról leolvasható, hogy az 1980-as és az 1990-es években a 18 éves és annál fiatalabb aránya elérte vagy meghaladta a 30 százalékot. A hatvan évesnél idősebbek aránya ugyanakkor 15–17 százalék között mozgott. A fiatal felnőtt, valamint a középkorosztály tette ki a lakosság 53–54 százalékát. A 2000 utáni években viszont a 18 éves és fiatalabb korúak számának folyamatos csökkenése figyelhető meg. Arányuk 2000-re az 1988-as 30 százalékhöz képest 25,8 százalékra esett, 2004-re az érték 18,4 százalék volt. A következő években további csökkenés valószínűsíthető, bár az óvodáskorú fiatalabbak számára vonatkozóan nincs adat. 2005-ben az óvodás- általános- és középiskolás korú népesség 1.516 fő volt – az összlakosság 15,8 százaléka. 2009-ben a 9.049 főnyi lakosságból 1.497 fő volt az óvodás és az általános valamint középiskolás korúak száma, az összlakosság 16,5 százaléka. Természetesen ezek a közintézményekben összeszámlált gyermekek nem adhatnak autentikus képet a kormegoszlásra, hiszen az óvodásnál fiatalabb, az óvodáskorú, de óvodába nem járó, vagy középiskolás korú, de nem tanuló fiatalok nem szerepelnek az összeírásban. Az összlakossághoz mért arányaik viszont tükröződnek ezekből az adatokból.

A korábbi évtizedekéhez képest a harmadik évezred elejére közel megduplázódott a 60 éves és annál idősebb túrkeveiek száma. 2000-ben a város lakosságának 32,2 százaléka, 2004-re 33,9 százaléka tartozott ehhez a korcsoporthoz. Az 1970-es és 1980-as évekéhez képest az ezredfordulóra tíz százalékkal csökkent az aktív korúak száma. 2000-ben az összlakosság 42 százaléka tartozott ebbe a csoportba az 1988. évi 53,5 százalékkal szemben. 2004-re viszont öt százalékos javulás mutatkozott a 19–60 éves korúak arányában: ebben az évben az e korcsoportba tartozók adták az összlakosság 47,8 százalékát. 1990 elején még a 4.425 főnyi keresőképes korú lakosság (az összlakosság 42,1 százaléka) gazdaságilag 100 százalékosan aktív volt. 2002-re bár 1,5 százalékkal nőtt a keresőképes korúak száma, gazdaságilag aktív ebből már csupán 2.984 fő volt, az összlakosság 28,7 százaléka. Ugyanakkor a nyugdíjasok és az inaktívok száma az 1990. évihez képest több mint tíz százalékkal nőtt. Vagyis 2002-re az összlakosság 62,1 százaléka nem tekinthető gazdasági szempontból aktívnak. Tovább árnyalja a negatív képet, hogy a fennmaradó 23 százalékból 13,9 százalék a munkanélküli járadékosok, a rendszeres szociális segélyben részesülők, valamint az alkalmi munkából élők aránya. 2005 utáni években az öregségi és egyéb nyugellátásban részesülők száma meghaladta a 3.000 főt, mellettük évente átlagosan 1.000 fő regisztrált munkanélkülit valamint rendszeres szociális segélyben részesülőt tartottak nyilván. 2007-ben a 3.063 fő nyugellátásban részesülő mellett 348 fő volt a rendszeres szociális segélyben, 643 fő a munkanélküli járadékban részesülők száma. A harmadik évezred első évtizedében a város felnőtt korú lakosságának átlagosan 42 százaléka nem volt gazdaságilag aktív. A kedvezőtlen korösszetétel mellett a gazdasági aktivitás romló mutatói is hozzájárulnak a város demográfiai állapotának rosszabbodásához.

3.) Egészségügy

A rendszerváltás a túrkevei egészségügyi struktúrában nem hozott lényeges változást, viszont az ellátások köre bővült, illetve némely területen javult azok minősége az eszközök fejlesztésével, korszerűsítésével. Az alapellátást biztosító négy körzet működése változatlan maradt, viszont 1993-tól két gyermekorvos is megkezdte tevékenységét a városban. A már korábbi két fogászati körzet, a tüdőbeteg gondozó, a bőr- és nemibeteg-gondozó tovább működött, azonban már jóval korábban megszűnt a belgyógyászati szakrendelés. A nem kötelező ellátások terén már a rendszerváltás előtt jelentős lépés volt a nőgyógyászati szakrendelés beindítása. 1994-ben szemészeti szakrendelés is nyílt. E két utóbbi ellátást heti tíz-tíz órában vehetik igénybe a betegek; a szakorvosok Szolnokról illetve Mezőtúrról járnak át. Ugyanakkor megmaradt az, a lakosság számára előnytelen állapot, hogy a beutalt ambuláns betegek és a kórházi ellátásra szoruló három város – Mezőtúr, Karcag és Szolnok – egészségügyi intézményeiben juthatnak csak a szükséges ambuláns vizsgálatokhoz és kezelésekhöz, csakúgy, mint a kórházi ellátásokhoz. Az ÁNTSZ által előírt beutalási rend mérlegeli, melyik egészségügyi intézmény közelíthető meg könnyebben, illetve hol biztosítják a megfelelő szakellátást. Jóllehet az egészségbiztosítási pénztár csak az előírt helyekre szóló beutalást finanszírozza; a betegek igyekeznek eljutni azokba az egészségügyi intézményekbe, illetve azokhoz a szakorvosokhoz, ahol és akiktől a jobb ellátást és az eredményesebb kezelést remélik. A speciális beavatkozást igénylő esetekben klinikai kezelést vehetnek igénybe. A szív- és érsebészeti, valamint kardiológiai problémákkal küzdők súlyosabb – főleg sebészeti beavatkozást igénylő – esetekben a Debreceni Orvostudományi Egyetem klinikáit keresik fel. A súlyos mozgáskorlátozottságból adódó nagyobb operációkra az esetek többségében Budapesten, ritkábban Debrecenben vagy Szegeden kerül sor.

Komoly gondot jelent az ügyeleti szolgálat ellátása, ahol a problémák úgy a személyi, mint a dologi feltételek elégtelenségéből fakadnak. A négy házi orvos például az év első felének végére általában „leügyeli” az előírt egész éves szolgálatát, bár ez a gond a betegek számára kevésbé érzékelhető. 2003-ban a négy felnőtt házi orvos közül ketten készültek nyugdíjba, s nem látták biztosítva az utánpótlást. Nyugdíjba vonulásukat követően az utánpótlás csak 2007-re történt meg. Ekkorra ismét négy felnőtt- és két gyermek házi orvos látta el a város betegeit. Az alacsony orvosszám ellenére az átlagosan egy orvosra jutó betegek száma nem magasabb a megyei átlagnál: egy orvosra átlagosan közel 1.600 beteg jut.

A fenti nehézségek mellett az utóbbi évtized fejlesztései ellenére, a jelenleg működő szakellátások feltételei sem megoldottak. További gondot jelent, hogy 2003-ban a tüdőbeteg gondozásnak helyet adó épület életveszélyessé vált, ezért a rendelőt el kellett költöztetni korábbi helyéről. Ugyanakkor az 1950-ben épült körzeti orvosi rendelőintézet bővítését is szükségesnek érzik az orvosok, annál is inkább, mert a fogászati, a működő szakorvosi és gyermekorvosi rendeléseknek, valamint a bőr- és nemibeteg gondozásnak egyaránt ez az épület ad helyet.

A gyermekorvosi, valamint a szakorvosi ellátásokra jelentős a lakossági igény. Ha az idősből kiemeljük azt a két évet, amikor a lakosság szám megközelítően azonos volt, azt látjuk, hogy míg 1997-ben az összes vizsgálatok száma a 10.150 főnyi összlakosságra jutóan összesen 75.955 volt, addig 2002-re a 10.181 főnyi összes lakosra jutó rendelések száma összesen 92.245 volt. Míg 1997-ben egy főre 7,4 vizsgálat jutott, addig 2002-re az egy főre jutó vizsgálatok száma már 9,5-re növekedett. A 2002-re vonatkozó adatsorok további elemzéseket látjuk, hogy a 7.914 fő, tizennyolc évesnél idősebb túrkevei lakos átlagosan 7,3 alkalommal vett igénybe házi- illetve Túrkevén elérhető szakorvosi ellátást. 2002-ben egy háziorvosra átlagosan 14.589 vizsgálat jutott, ami egy munkanapra számítva átlagosan 57 beteg ellátását jelenti. Kiugróan magas volt 2005-ben az orvosi ellátások száma. Ekkor a három felnőtt háziorvosra 67.898 vizsgálat jutott. Ez kilenc ezerrel magasabb a korábbi évek átlagánál. Ugyanebben az évben a szakorvosi vizsgálatok száma is több mint kétszerese volt a korábbi évekének. A 9.640 főnyi összlakos 85.393 esetben fordult házi- és 36.800 esetben szakorvoshoz. Egy túrkevei lakosra ebben az évben 8,8 házi- illetve 12,6 házi- és szakorvosi ellátás jutott. 2009-re a 2005. évihez képest csökkent ugyan az ellátások száma, azonban továbbra is meghaladta a 2005 előtti éveket. A háziorvosi beavatkozások száma ebben az évben egy lakosra jutóan 7,8 volt.

A rendelkezésre álló statisztikai adatok segítségével vessünk egy pillantást Túrkeve betegségcsoportok, illetve halálokok szerinti helyzetére az országos és megyei adatokkal való összehasonlítás alapján, illetve a rendszerváltást megelőző évekhez viszonyítva! Összevetve a rendszerváltást megelőző másfél évtized, s az 1989 utáni időszak adatait, lényeges eltérést nem tapasztalunk a halálokok nagyságrendjében. A magas keringési megbetegedések, illetve halálozások a rendszerváltás előtt is jellemzőek voltak. Az országos és a városra vonatkozó adatok összehasonlítása érzékletesen mutatja városunk helyét az országos rangsorban. Az országos minta ugyanis Túrkeve lélekszámával egyező számú lakosra bontva mutatja be a halálozáshoz vezető betegségek adatait. Kiolvashatjuk a statisztikákból, hogy míg a daganatos megbetegedések városunkban az 1980-1995 közötti másfél évtizedben az országos átlag alatt maradtak, addig a keringési rendszer betegségeiből eredő halálozási statisztikák három év – 1998, 1999 és 2000 – kivételével jóval magasabbak voltak annál. Arányait tekintve legalább ennyire kedvezőtlen a légzőrendszeri problémákra visszavezethető halálesetek számának alakulása. Az 1990-es évek közepén a városban a légzőrendszer betegségére visszautaló halálokok számadatai az országos átlag közel kétszeresét mutatják. Fordított a helyzet az emésztőrendszeri betegségek esetében, ahol Túrkeve lényegesen kedvezőbb helyzetűnek mutatkozik az országos átlagnál. A külső okokra – baleset, erőszak, mérgezés valamint öngyilkosság – visszavezethető halálozások terén az 1980. évi „negatív csúcstól” eltekintve, közelítenek a városi és az országos adatok.

A megye közel 420.000 főnyi összlakosságának halálozási mutatói a túrkeveivel hasonló eredményt mutatnak. Ugyanakkor a két vezető halálokot tekintve megállapíthatjuk, hogy Túrkeve – csakúgy, mint az országos összehasonlításban – kedvezőbb helyen van a daganatos betegségek által okozott halálozások statisztikájában, viszont a keringési rendszer problémáiból eredő halálesetek számaránya 1998-ig – egy évben: 1997-ben tízes nagyságrenddel is – meghaladta a megyei átlagot. Az 1990-es évek második felétől a daganatos

megbetegedések tekintetében a város „felzárkózott” a megyei átlaghoz, ugyanakkor a korábbi években kiugróan magas, a keringési rendszer rendellenességeire visszavezethető halálokok száma a megyei átlag szintjére csökkent, sőt, 1998 és 2000 között a Túrkevére vonatkozó mutatók alacsonyabbak voltak.

Öngyilkosságok tekintetében a túrkevei számadatok némileg kedvezőtlenebbek a megyei átlagnál. Az 1989–2004 között elkövetett öngyilkosságok évi átlaga 4,65 a megyében; ugyanez Túrkevéen 5,42. Az öngyilkosságok száma 1980 után két alkalommal szökött tíz fölé: 1992-ben és 2002-ben. Ugyanakkor az 1990-es években általában alacsonyabb volt az öngyilkosságok száma, mint az előző évtizedben. Egyezik viszont valamennyi évben a legtöbb öngyilkosságot elkövetők korcsoportja. 1985–2002 között csupán három olyan évet – 1998, 2000 és 2001 – említhetünk, amikor a hatvan év fölötti lakosok közül senki sem vetett önkézével véget életének. Míg az 1985–1998 közötti tizenhárom évben nem jeleznek a statisztikák fiatalkorú öngyilkosokat, addig az 1999–2002 közé eső négy évben két, tizenkilenc évesnél fiatalabb túrkevei követett el öngyilkosságot.

Összefoglalás

Túrkeve demográfiai mutatói a rendszerváltást követő két évtized során az országos és a megyei átlaghoz hasonló képet mutatnak.

A rendszerváltást megelőző évtizedekhez viszonyítva különösen a természetes szaporodás, valamint az előregedés és az ezekkel együtt járó erőteljes lélekszámcsökkenés vonatkozásában egyre kedvezőtlenebbek a város demográfiai értékei. A folyamatot mutató értékek alapján ez a tendencia megállíthatatlannak tűnik.

Túrkeve lakói a csökkenő lélekszámot, a születések alacsony, a halálozások növekvő mértékét, s főként a fiatalok elvándorlását, a település előregedését a rendszerváltás következtében előálló nehéz gazdasági helyzetnek, a nagymértékű munkanélküliség szülte létbizonytalanságnak és elszegényedésnek tulajdonítják. A házasságkötések minimálisra csökkentését is ennek a kedvezőtlen gazdasági-társadalmi háttérnek tulajdonítják. A házasságkötő korú fiatalok nagy része szülei háztartásában, illetve élettársi kapcsolatban él. Gyermekeket azonban az utóbbi csoportba tartozók közül is kevesen „vállalnak”, mivel nem látják biztosítva annak jövőjét, biztonságos felnevelését. A város lakói úgy vélik, a sokirányú bizonytalanság, a perspektíva nélküli élet, ahogyan legtöbben fogalmazzak: vegetálás a város elsorvadásához vezet.

A demográfiai tényezők előző évtizedekhez viszonyított jelentős romlásában azonban nem csupán a rendszerváltást követő egyértelműen kedvezőtlen gazdasági és társadalmi változásoknak van szerepe. Túrkeve hátrányos közlekedésföldrajzi helyzete, a szomszéd városokhoz viszonyított jelentéktelensége, települési infrastruktúrájának gyengesége a szocializmus évtizedei alatt is megvoltak. Túrkeve már a szocialista érában is az ún. „vonzáskörzet nélküli társközpont” besorolású települések sorába tartozott, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy egyetlen olyan közhivatal vagy egyéb intézmény sem működött a városban, amelynek a szomszédos, esetleg távolabbi települések felé kisugárzása lett volna. Vasútját 1975-ben felszámolták, egyetlen főút sem vezet keresztül rajta, a szomszédos telepü-

lésekre vezető utak rossz minőségűek, negyedrendű besorolásúak. A tömegközlekedés a két szomszédváros – Kisújszállás és Mezőtúr – felé nem kielégítő. Ebből következően a két szomszédvárosból a megyeszékhelyre, illetve a nagyvárosokba induló autóbuszok, vonatok igénybevétele komoly előkészületeket igényel. Annál is inkább, mert úgy Kisújszállásról, mint Mezőtúrról este fél nyolc után már nem indul autóbusz Túrkevére. Bár a szomszédos Békés megyéhez tartozó Dévaványa nem egészen tíz kilométerre fekszik Túrkevéttől, ezt a települést csak közel harminc kilométeres kitérővel lehet megközelíteni. Ez a kedvezőtlen állapot nehezíti a szomszéd megyével való társadalmi vagy gazdasági kapcsolatok kialakítását.

A nagyüzemi ipari és mezőgazdálkodás a helyi sajátosságok, a település gazdasági múltjának figyelmen kívül hagyásával történt, mintegy „lefojtva” a város önálló fejlődését. Ennek a mesterségesen kialakított és működtetett, Túrkeve gazdasági múltjához nem kötődő, politikai indíttatású gazdasági berendezkedésnek a gyengeségei a rendszer megingásának első pillanataiban felszínre bukkantak, s romjaik maguk alá temették a város lakói többségének egzisztenciáját. A rendszerváltás első évében tönkrement a város első számú foglalkoztatója, az autójavító vállalat, s a direkt erre a profilra képzett szakmunkások tömegei (a város 4.425 fő aktív lakosából 865 fő szak- és betanított, valamint 398 fő segédmunkás; összesen 1.263 ipari munkás vált munkanélkülivé 1992 folyamán). A rendszerváltást követően sem olyan gazdasági, sem olyan infrastrukturális változás nem következett be, amely minőségileg értelmezhető volna. A város jelenlegi, stagnáló gazdasági és társadalmi környezetében a demográfiai helyzet további romlása várható. Nyitva kell azonban hagynunk a kérdést, hogy az országos átlaghoz viszonyítva a 2005 utáni romló mutatók – a születések és a házasságkötések esetében – periodikus jelenségek-e, vagy egy, az előző másfél évtizednél is kedvezőtlenebb ívű folyamat első szakaszaként értelmezhetőek.

Felhasznált irodalom

- Andorka Rudolf. et al
1988 A társadalmi környezet, életmód, interperszonális kapcsolatok hatása a lakosság egészségi állapotára. Műhelytanulmányok 11. Magyar Közvéleménykutató Intézet, Budapest.
- Ács Zoltán
1981 Jobbágyszökések Szabolcs megyéből Túrkevére a 18. század első felében. In: Dankó Imre (szerk.): Emlékkönyv a Túrkevei Múzeum fennállásának 30. évfordulójára. Túrkeve. 73–81. p.
- Belinszki Eszter
1997 A munka nemesít? Elméleti magyarázatok a nők munkaerő-piaci helyzetéről. In: Szociológiai Szemle. 1997. 1. szám 133–153. p.
- Bellon Tibor
1979 Nagykunság. Gondolat Kiadó, Budapest.

Túrkeve demográfiai helyzetének alakulása a rendszerváltás után

- Beluszky Pál
1992 Az „Alföld szindróma” eredete. In: Beluszky Pál: Végkiárusítás. Társadalomföldrajzi tanulmányok 1959–1992. MTA Regionális Kutatások Központja, Budapest. 39–59. p.
- Bukodi Erzsébet
2000 Ki, mikor és kivel házasodik? A házasság helye az egyéni életútban és történeti időben. In: Szociológiai Szemle. 2000. 2. szám 105–127. p.
- Bukodi Erzsébet
2002 Házasság vagy élettársi kapcsolat: ki, mikor kit (nem) választ. In: Statisztikai Szemle. 2002. 3. szám 227–251. p.
- Csatári Bálint
1986 A községek népességmegtartó képességének fő tényezői az Alföldön. In: Novák László – Selmeczi László (szerk.): Falvak és mezővárosok az Alföldön. Arany János Múzeum Közleményei IV. Nagykőrös. 779–785. p.
- Cseh-Szombathy László
2000 Stabilitás és instabilitás a családban. In: Hamp Gábor – Kelemen Gábor (szerk.): A család. Balassi – Magyar Pax Romana Kiadó, Budapest. 100–105. p.
- Domokos János
é. n. (1979) Szerepek és kapcsolatok alakulása egy észak-magyarországi falusi családban. In: Léderer Pál (szerk.): Családmonográfiák. Szociológiai füzetek 18. Oktatási Minisztérium Marxizmus-Leninizmus Oktatási Főosztálya, Budapest. 30–91. p.
- Enyedi György
2000 Magyarország az ezredfordulón. Országtanulmány. CEBA Kiadó, Budapest.
- Faragó Tamás
1983 Háztartás, család, rokonság. In: Ethnographia XCIV. évf. (1983) 2. szám 216–254. p.
- Fazekas Mihály
1996 Túrkeve története a XIX. században. In: Örsi Julianna (szerk.): Túrkeve földje és népe. II. Túrkeve 63–145. p.
- Gombár Csaba
1971 Társadalmi átrétegződés és demográfiai hatásai Magyarországon. In: Társadalmi Szemle. 1971. szám 96–99. p.
- Gyárfás István
1870–1885 A jász-kunok története I–IV. Kecskemét, Szolnok, Budapest.
- Györffy György
1974 A Nagykunság és Karcag a középkorban In: Bellon Tibor – Kaposvári Gyula (szerk.): Karcagi várostörténeti tanulmányok Karcag. 3–16. p.
- Györffy Lajos
1956 Adatok az Alföld törökkori településtörténetéhez. Szolnok (Reprint 1972)

- Jávor Kata
1998 A nemi sztereotípiák továbbélése és a szocializációs modell alakulása a nemi szerepre nevelésben. (A varsányi példa). In: Népi Kultúra – Népi Társadalom XIX. Budapest. 155–172. p.
- Jávor Kata
2002 A nemzedékek és nemek viszonyának alakulása Zsombón két esettanulmány tükrében. In: Szilágyi Miklós (szerk.): Utak és útvesszők a kisüzemi agrárgazdaságban 1990–1999. Műhelytanulmányok. MTA Néprajzi Kutató Intézet – MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. 161–167. p.
- Kopp Mária – Kovács Mónika Erika (szerk.)
2006 A magyar népesség életminősége az ezredfordulón. Semmelweis Kiadó, Budapest.
- Kopp Mária – Skrabski Árpád
1992 Magyar lelkiállapot. Végeken Alapítvány, Budapest.
- Losonczi Ágnes
1989 Ártó-védő társadalom. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Losonczi Ágnes
1995 Magyarország lakosságának egészségügyi állapota. In: Népjóléti Köz-
löny, Különszám
- Lőcsei Pál
1983 A tradicionális magyar család sorsa századunk második felében. In: Mozgó Világ, 1983. 3. szám 105–113. p.
- Lőcsei Pál
1985 A női munkavállalás és a hagyományos magyar család. In: Kortárs 1985. 10. szám 78–91. p.
- Makara Péter
1990 Egészségmegőrzés magyar módra. In: Társadalmi Szemle, 1990. 2. szám 58–68. p.
- Neményi Mária – Takács Judit
2005 Változó család – változó családpolitikák. In: Szociológiai Szemle 2005. 4. szám 3–35. p.
- Örsi Julianna
1995 A redempció szerepe a Jászkunság fejlődésében. Karcag – Túrkeve
- Örsi Julianna
1996 Túrkeve története a XVIII. században. In: Örsi Julianna (szerk.): Túrkeve földje és népe. II. Túrkeve 5–63. p.
- Örsi Julianna
2000 Adatok Túrkeve demográfiájához és családtörténetéhez. In: Örsi Julianna (szerk.): Túrkeve földje és népe. III. Túrkeve 5–60. p.
- 2002 Szerepcseré – A társadalmi-gazdasági változások a nagykunsági családok életmódjára. In: Örsi Julianna (szerk.): Kulcsemberek. Túrkeve, 291–298. p.
- Örsi Julianna
2004 A társadalom kihívásai – a mikroközösségek válaszai. Túrkeve.

Túrkeve demográfiai helyzetének alakulása a rendszerváltás után

- Pálóczi Horváth András
1992 Túrkeve története a honfoglalástól a török idők végéig. In: Örsi Julianna (szerk.): Túrkeve földje és népe. I. Túrkeve 1992. 49–112. p.
- Sárkány Mihály
2007 Érdekek, források és státusok: jövedelmek, munkák és tekintély megoszlás a családban egy észak-magyarországi faluban. In: Örsi Julianna (szerk.): Mikroközösségek. Társadalom- és gazdaságtudományi eredmények és módszerek innovációja. Túrkeve. 207–216. p.
- Scheftsik György (szerk.)
1935 Jász-Nagykun-Szolnok vármegye múltja és jelene. Pécs.
- Szilágyi Károly
1996 Túrkeve története a XX. század első felében. In: Örsi Julianna (szerk.) Túrkeve földje és népe. II. Túrkeve. 147–246. p.
- Szretykó György (szerk.)
2007 A szegénység, az egészség és a társadalmi kirekesztettség. A roncsársadalom szociológiája és társadalomgazdaságtani dimenziói. Comenius Kft., Pécs.
- Vukovich György
1990 Egészség, betegség, halandóság. In: Társadalmi Szemle. 1990. 8–9. szám 72–79. p.
- Zonda Tamás
1990 Magyarország deviancia-térképeinek összehasonlító vizsgálata az öngyilkosságok regionális eltéréseinek szemszögéből. In: Végeken. 1990. 4. szám 19–27. p.

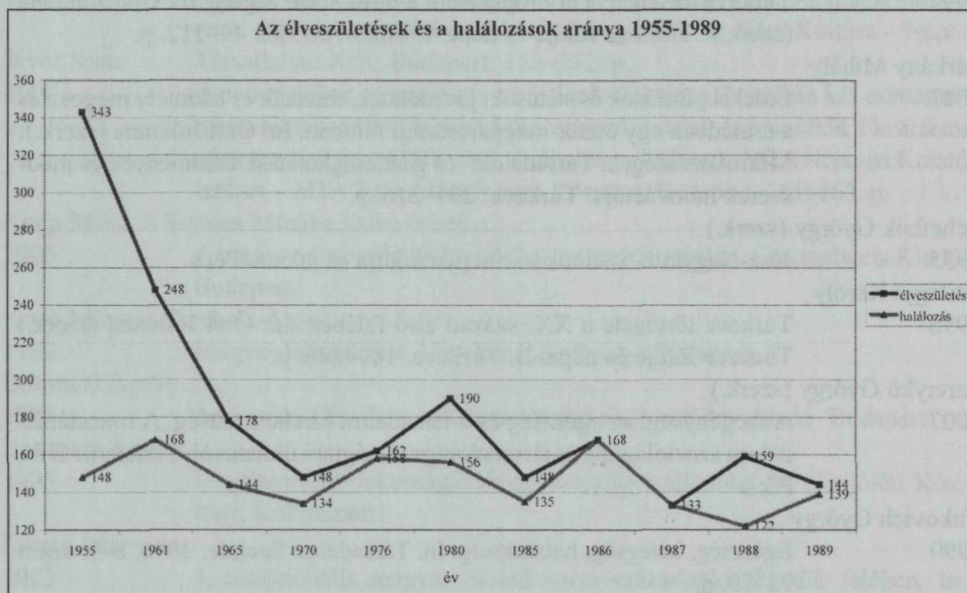
Források

- KSH
1911 Az 1911. évi népszámlálás adatai, 24. KSH Budapest
1958 Magyar városok és községek. Statisztikai adatgyűjtemény. Budapest, Statisztikai Kiadó Vállalat
1960 Népszámlálás (Magyarország) 1960. Budapest, Statisztikai Kiadó Vállalat
1960–1989 Szolnok megyei statisztikai évkönyv. Szolnok, KSH
1981 Népszámlálás (Magyarország) 1980. Budapest, Statisztikai Kiadó Vállalat
1989, 1995 Demográfiai évkönyv. Budapest, KSH
1990–2009 Jász-Nagykun-Szolnok megye statisztikai évkönyve. Szolnok, KSH
2001 A 2000. évi népszámlálás. Budapest, KSH
1995. Népjóléti Közlöny különszám. Magyarország lakosságának egészségi állapota. Budapest

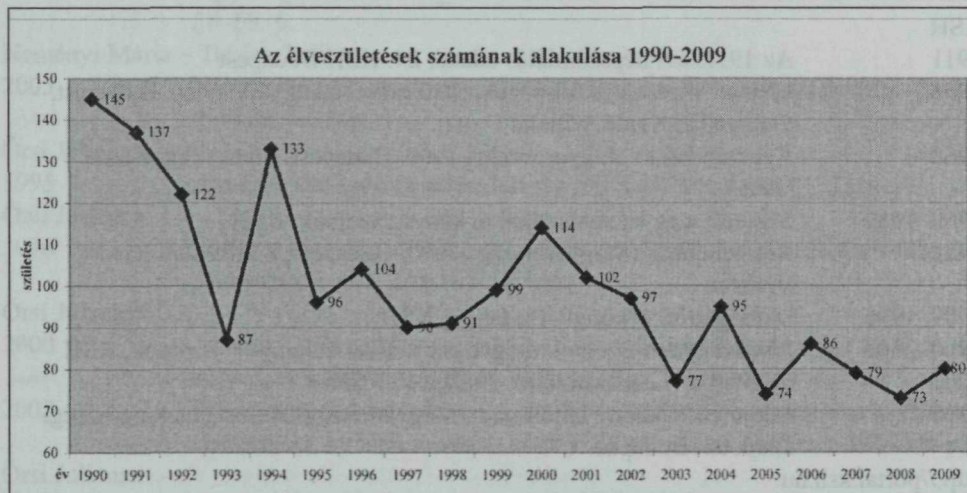
<http://portal.ksh.hu>

<http://statinfo.ksh.hu>

1. ábra

2. ábra

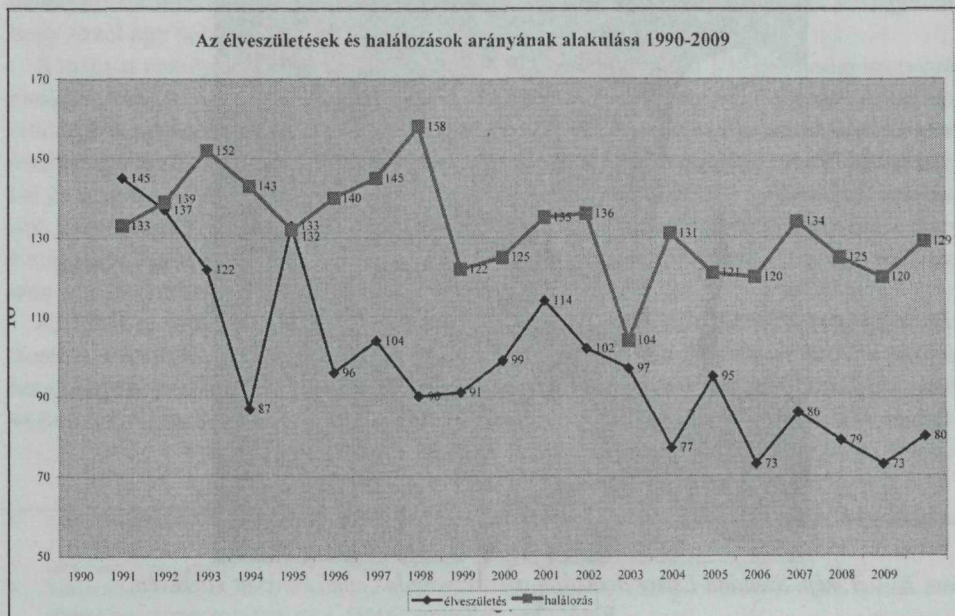

Túrkeve demográfiai helyzetének alakulása a rendszerváltás után

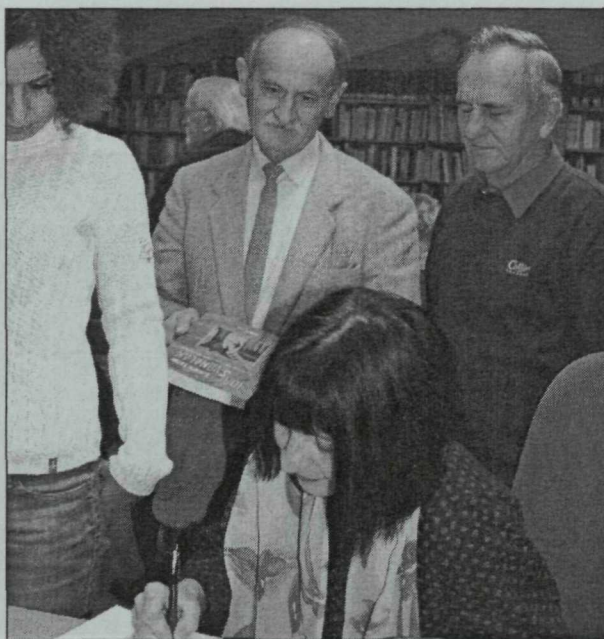
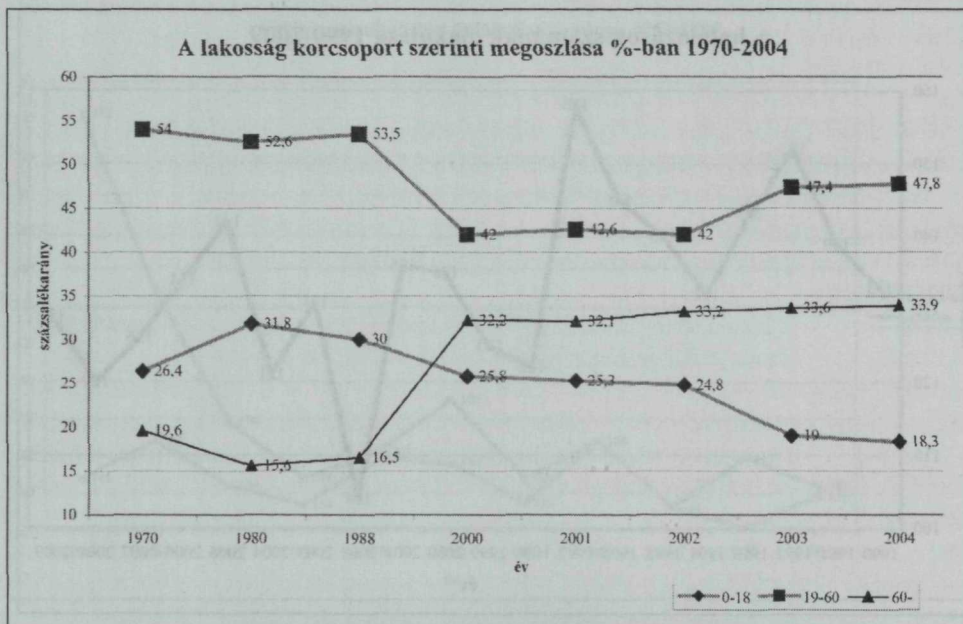
3. ábra

4. ábra

5. ábra

1. kép. Szendrei Eszter dedikálja a Törésvonalak című könyvét Túrkevéen.
– Fotó: Örsi Julianna, 2011